ZAMYŠLENÍ NAD ČESKÝM HUDEBNÍM KONZERVATIZMEM NA LETNÍCH FESTIVALECH

Jiří Moravčík

Panuje u nás přesvědčení, že uspořádat respektovaný a návštěvnicky úspěšný open air hudební festival s kvalitní dramaturgickou vizí vyžaduje ze všeho nejvíc dostatek finančních prostředků, přízeň sponzorů, médií a dobře zvolené a dosažitelné prostředí. Zdaleka větším problémem než například finance se ale ukazuje být umění zdolat velmi vysokou bariéru – jinde v Evropě takřka nevídaný, setrvale silný český hudební konzervatizmus. Předpojatost k neznámým jménům. Zjednodušeně: Co neznám, to se mě už předem nelíbí. A tak u nás festivaly s kvalitní a vizionářskou dramaturgií minimálně evropské úrovně často návštěvnicky prohrávají s akcemi, na nichž vystupuje Michal David nebo provařená zahraniční jména.

Vzpomínky se nevytrácejí. Tak jako z české společnosti nikdy nezmizela nostalgie po komunistických dobách, setrvávají mnozí z nás u vzpomínek na staré dobré hudební časy, kdy bylo všechno tak nějak jasné. Takovým lidem hudební otevřenost, síly nepozbývající hudební vodopád nových a nových trendů a stylů nevyhovuje. Retro je jistým znakem doby obecně na celém světě, to bezesporu, v České republice ale jde ruku v ruce s naší vlastní formou retra, ve které hraje vlivnou roli těžký konzervatizmus a odmítavý postoj pustit si k tělu novou a neznámou hudbu. A to je dost vražedná kombinace. Samozřejmě, hudba už dávno není tahounem společenských vizí, pozbyla také své schopnosti břitkého komentátora, už dávno přestala být druhem spikleneckého centra. Lidé se chtějí především bavit, na filosofování a protestsongy už nejsou. Tím ale před organizátory festivalů pokládají často nepřekročitelnou překážku.

Rozhlas a tištěná média postupně svým vlivem zastiňují sociální sítě, daleko víc než kdy dřív také ale poskytují jasné potvrzení o hudebním konzervatizmu. Internet nabízí anonymní svobodu k vyjádření názorů, přímou, neretušovanou odezvu od návštěvníků a pro organizátory představuje jistou formu inventury a knihy přání a stížností v jednom. Nic z toho, tedy pokud si nezadali nějaký průzkum, neměli donedávna

organizátoři k dispozici. Z dopisů a telefonátů si nějaký obrázek o svém dramaturgickém snažení udělali a stejně tak po skončení, při pohledu do pokladny. Nelze to ale srovnávat s dnešní situací, kdy se jim ještě dávno před začátkem práce na novém ročníku dostává často nekompromisně podané rady, koho z hudebníků by měli, a naopak neměli pozvat. I zkušení organizátoři se tak ocitají v prekérní situaci: Mám na ty zřetelně konzervativní názory dát a mít jistotu, že lidi na festival dorazí, nebo si dramaturgicky stát na svém a riskovat pohled na poloprázdný areál?

Pokud si vezmeme k ruce programy několika našich velkých festivalů s letitou tradicí a silnou fanouškovskou základnou, možná nás ani tolik nepřekvapí, do jak značné míry se i ony návrhy návštěvníků seriozně zabývají a v neposlední řadě anonymním rádoby dramaturgům ve větší nebo menší míře podléhají. To je realita a nelze se jim divit. Český, v domácím prostředí zakuklený fanoušek dokáže být hodně nevděčný a oproti dřívějšku může svou nepřítomnost na festivalu nesestaveném dle jeho přání doplnit na sociálních sítích urážlivými komentáři. To je pro mnohé naše festivaly nová situace. A určitě cenná.

Je nás v českých zemích málo a festivalů naopak hodně. Některé z nich mají neměnné návštěvnické jádro, zbytek každoročního davu tvoří přelétavci – ti, kdo si vybírají podle programu. Netrpí festivalovým patriotstvím, v podstatě neodpouštějí podle svých názorů těžké dramaturgické chyby. Právě oni tvoří bariéru, kterou i finančně dobře zajištěný a kvalitní festival musí umět zdolat tím, že je k sobě přiláká. Pokud ne, končí v prodělku, byť by nabízel ze svého pohledu program snů, na který oproti Česku v zahraničí běžně přijde přes sto tisíc návštěvníků.

Některé festivaly už dávno a neskrývaně rezignovaly na vývoj, fungují na bázi komerčního jukeboxu, cílí na masy s potřebou bavit se každoročně u stejné hudby. Portál Aktuálně.cz situaci výstižně shrnul do titulku besedy na festivalové téma: „Hudba na festivalech je u nás doplňková zábava k pivánku a pohodičce.“ V této debatě tří hudebních publicistů, z níž vyplývá, že na většinové publikum radikální dramaturgické útoky nefungují, Karel Veselý uvádí: *„Češi jsou nepochybně konzervativní a zrychlený provoz současného popu, ten chaos a informační nadprodukce a zahlcení, generuje nemalé skupinky*

lidí, kteří se v panické reakci rozhodli raději zůstat stát na místě.“ (Kocábek – Veselý – Turek 2011)

Zkrátka počítá se s tím, že český fanoušek si chce festival především užívat jako mejdan. Půjde raději na kapelu, kterou dobře zná, dokonce ji i několikrát předtím viděl, než by riskoval peníze a čas s hudbou, která mu na první signální nic neřekne. Český festivalový návštěvník se odmítá vzdělávat, nemá moc v povaze vstřícnost k neznámému, nevěří informacím dramaturgů, že bude hudebně odměněn.

Navštivte webová fóra festivalů anebo Facebook a pochopíte, proč jsem k tomuto názoru došel. Oprostit se od vulgarit, jízlivosti a typicky naší vlastnosti brát cizí neštěstí za své štěstí není lehké, ale zároveň zdaleka méně důležité než demonstrativně kategorické: Buď pozvete Madonnu, nebo s vámi končím, nebo takže vy jste skutečně nepozvali Madonnu, vaše smůla, ihned prodávám lístek.

Hodně lidí se orientuje také výhradně podle hvězdných jmen, podle nich se rozhoduje, zbytek programu je nezajímá, nejsou ochotni přečíst si informace o neznámých kapelách, z videoklipů zjistit co je čeká. Dopředu avizují, že tak strašný program ještě nikdy neviděli, s chutí ukazují na konkurenci a vyzdvihují její kvalitu.

Zkušenosti ze zahraničí jsou naprosto odlišné, dramaturgie některých festivalů by proto u nás neprošla. Lidé tam s chutí přijímají neznámou hudbu, jsou za ni vděční a dokáží to dát najevo během koncertů. Není to jako často u nás, že dohraje hvězda, všichni se seberou a odejdou na pivo bez ohledu na to, že na podium začíná hrát někdo mnohem kvalitnější, bohužel bez statutu hvězdy. Tehdy si český hudební konzervatizmus uvědomujeme v plné a nepříjemné nahotě.

Jsme převážně rockový a popový národ zaměřený na angloamerickou hudební scénu, z níž ale vyzobáváme hlavně slavné a populární rozinky. Někdo raději půjde pětkrát za sebou na Deep Purple než na Elvise Costella, což byl jeden z nejhrůznějších koncertních propadáků roku 2011, a podobně dopadl i americký písničkář John Hiatt o rok později. Milujeme své oblíbené hvězdy, proto k nám dokola pořád jezdí stále stejné kapely, proto u nás mají doslova žně hudebníci za zenitem. Nám stačí jejich velká jména a hudba, kterou od nich chceme slyšet, protože ji máme zažitou. Patnáct či dvacet let staré kapely, které v zahraničí figurují na plakátech ve spodnějších řádcích, jsou u nás považovány

a nabízeny za „headlinery“. Bez popových a známých lákadel se ale u nás neobejdou ani kvalitní festivaly. Jména jako Alanis Morissette jsou nutným vodítkem pro značnou část publika, o tom nemůže být sporu. Taková je totiž realita.

Vše se odehrává za podpory médií, která nám známé hudebníky za zenitem pod tíhou vlastních ekonomických zájmů vnucují, a tím se podílí na festivalové zabetonovanosti. Přispívají k obecnému konzervatizmu. *„S hrůzou zjišťuji, že i mí vrstevníci, tedy lidé kolem třicítky, jsou neuvěřitelně konzervativní a vlastně je vyhledávání nové hudby nezajímá. Nemají na to čas a spoléhají na média,“* řekl v již zmíněné diskusní besedě na Aktuálně.cz hudební publicista a dramaturg Radia Wave Tomáš Turek (srov. Kocábek – Veselý – Turek 2011).

Média v rozhodování návštěvníků sehrávají velmi důležitou roli, nicméně ta naše spíš negativní. Připomínám loňský podtitulek v MF Dnes od Jana Vedrala o Folkových prázdninách, který zněl: „V Náměšti se koná trampský potlach.“ (Vedral 2011) Myšleno bez ironie, zcela vážně. Pokud si vzpomenete na tohoroční mimořádně vydařený a objevitelský program Folkových prázdnin, otevírá se vám nad tou neomaleností a absencí informací kudla v kapse.

S narůstající hrozivou bulvarizací společnosti v médiích ubývá místa na referování o kvalitní kultuře, přednost má dutý mainstream a tisíckrát přepsaná historie Doors, Led Zeppelin, Lady Gaga, Stinga nebo Prodigy. Kvalitní hudbu se do médií potýkající se s úbytkem čtenářů a posluchačů nedaří dostat. Majitelé a šéfredaktoři se drží jistoty. Lidé čekají na poslední skandál nebo recenzi úplně blbé desky své oblíbené hvězdy. Reference o nové zajímavé hudbě zmizely z médií, posluchač se tedy nemá o co opřít, pokud se o nějakých kapelách nepíše nebo se nehrají v rádiích, jakoby proto u nás neexistovaly.

Paradoxně z těch samých médi, která se na hudebním konzervatizmu podílejí, jestli ho rovnou nevytvářejí, se často dozvídáme, že dramaturgie našich festivalů nestojí za nic, když některá rovnou při neustálém srovnání se zahraničím nepíší posměšně o průšvihu. Což působí úsměvně, ale pouze do chvíle, než si uvědomíte, v jak podivně začarovaném kruhu se pohybujeme. Mainstreamová média se tím zbavují zodpovědnosti a vše přehazují na organizátory. V boji proti hudebnímu konzervatizmu se tedy organizátoři festivalů musí spoléhat samy na sebe. Inspirační zdroj

v médiích nenajdou, protože ta musí vydělávat. Právo na nesoudnou kritiku kvalitativně pevně usazenou v konzervativním chápání stavu věcí si však zachovala.

Média, tedy přímo konkrétní publicisté, mají také tendenci srovnávat domácí festivaly se zahraničními a vydávat ostré soudy typu „tohle v Čechách nikdy nemůže být". Srovnávají hrušky s jablky – mezi festivalem dejme tomu v Barceloně a kterýmkoliv našim nelze přece pokládat rovnítko s ohledem na stonásobně vyšší rozpočet. Posluchači tím už předem vnucují představu jakési domácí náhražky, což u některých funguje na bázi odmítnutí.

Z médií vyvěrá jedna část našeho hudebního konzervatizmu, další spočívá v našem odmítání čehokoliv exotického. Jsme národ žijící uprostřed Evropy, který v historii nikdy moc nepřišel do styku se vzdálenými cizinci. Z nějakého zvláštního důvodu z nich a jejich kultury máme podvědomý strach a svou nedůvěru vůbec neskrýváme. Ano, říkejme tomu rasismus a xenofobie. Hudebníky z Afriky, Asie či z Latinské Ameriky už předem odmítáme, a proto u nás nikdy nebyl takový zájem o world music. Velké londýnské, berlínské nebo varšavské koncertní sály praskají ve švech, u nás organizátoři nedokážou naplnit ani pražskou Akropoli.

Proto u nás existuje pouze hrstka festivalů, které se do svých programů odváží zařadit world music. Případy z minula dokazují, že pokud se nejedná o akce na world music plně nebo částečně orientované, nastávají problémy. Způsob, jakým dokáže český návštěvník demonstrativně odmítnout vystoupení zástupců scény world music, nebo-li konzervatizmus spojený s rasismem v přímém přenosu, patří k mým nejotřesnějším zážitkům na českých festivalech.

Na zahraniční festivaly jezdím už přes dvacet let, navštívil jsem ty největší multižánrové akce i festivaly zaměřené například na africkou hudbu nebo jazz. Znám dobře i mnoho českých festivalů. Vždycky jsem si v minulosti pozorně všímal nejen programu, ale i prostředí festivalů, chování lidí, rád jsem pozoroval, jak lidé reagují na hvězdy i méně známé účinkující. Provedl jsem i několik soukromých anket, kdy jsem se vyptával místních obyvatel na názory ohledně několikadenního přívalu tisíců lidí ze všech koutů Evropy, zajímalo mě, jak se vypořádávají s hlukem, s festivalem spojeným nepořádkem, co říkají na práci policie

nebo jak se oni mohou aktivně zapojit do organizace. Skoro všude jsem se dozvěděl totéž: Jsme vděční, že se tak kvalitní festival koná u nás. Kvitovali, že se tím pádem o jejich městě nebo vesnici mluví, zmiňují se o nich vlivná domácí i zahraniční média, chválí je světové hudební hvězdy, zkrátka ti lidé byli na festival v jejich městě pyšní. V neposlední řadě i proto, že mnozí z nich pro něho pracovali, pomáhali stavět areál, zajišťovat ochranku a zázemí. Další měli otevřeny své obchody dvacet čtyři hodin denně a prodali obrovská kvanta zboží. U některých jsem se setkal s názorem, že si tak vydělají na celý rok. Žádné telefonáty na radnici a politikům ohledně hlasitosti a nepořádku jako u nás, což často vede k drastickému omezování průběhu festivalu. Nic takového říkají v zahraničí, je to náš festival a hodně z něho máme, zatímco u nás si stále hodně lidí, včetně radních, nechce připustit, že by z festivalu jejich město nebo i oni sami mohli něco mít.

Existují v České republice festivaly, které nejsou ničím jiným než byznysem, způsobem jak vydělat peníze. Na nich veškeré dramaturgie cíleně míří na nejnižší posluchačské pudy. Vědí, co zrovna letí, čeho se lidé zrovna nemohou nabažit a sestaví z toho program. Nezajímá je, jestli je to hudební dno, ale jestli na něho přijdou lidi. Buďme rádi za to, že u nás existují festivaly jako Colours of Ostrava, Folkové prázdniny v Náměšti nad Oslavou nebo Respect Praha, jejichž dramaturgové považují svou práci za službu, touží po tom, aby mohli dovézt kvalitní hudbu, chtějí aby to, co mají sami rádi a o čem jsou přesvědčeni, že je dobré, s nimi mohli sdílet také jiní lidé. Tihle dramaturgové bojující s konzervativními větrnými mlýny nikdy nevydělají, ba právě naopak, když jsou po skončení festivalu na nule, mohou si blahopřát.

Český hudební i obecný konzervatizmus je velké a složité téma a rozbor každého z uvedených příkladů by vydal na knihu. Na letních open air festivalech lze ale demonstrovat, jak takový konzervatizmus dopadá v praxi a jen díky odvaze a přesvědčení některých organizátorů a dramaturgů na tom nejsme ještě hůř.

Prameny a literatura:

KOCÁBEK, Antonín – VESELÝ, Karel – TUREK, Tomáš 2011: „Hudba na festivalech je u nás doplňková zábava k pivánku a pohodičce.“ *Aktuálně.cz* [online] [cit. 5.6.2012]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/kultura/hudba/clanek.phtml?id=706393>.

VEDRAL, Jan 2011: Scooter, skákání a folk s Glenem Hansardem. *MF Dnes,* 29. 7. 2011.

On Czech music conservatism at summer festivals

The paper comments on the role of expectations of the audience and their feedback in Czech open-air summer festivals. Unlike elsewhere in Europe, the Czech audience seems to be very conservative in their musical tastes, refusing to appreciate what they do not know from previous exposition in mass media. The majority of Czech summer festivals feature their recycled headline acts with financial success, and the audience is very critical towards anything new in their comments in the electronic media. The author highlights the pioneering and visionary dramaturgy of the festivals which managed to overcome this Czech conservatism: the Colours of Ostrava, the Folk Holidays Festival in Náměšť nad Oslavou, and the Respect Festival in Prague.

Key words: open-air summer music festivals; dramaturgy; conservatism; mass media; Czech Republic; world music; pioneers.